

Tradicionalistički obrazovana ulema koju zastupaju imami i muderisi okupljeni oko tuzlanskog lista *Hikmet* ljubomorno čuvaju ne samo duh nego i svako slovo i formalni simbol tradicije. Strogim slijedenjem klasične interpretacije islamske nauke tradicionalistička ulema osim tradicionalne pobožnosti kod muslimanskog puka tolerira i praznovjerje, mistifikacije i običaje koji nisu imali uporišta u temeljnim vrelima islama.

U pozadini ideoloških rasprava tridesete godine prošlog stoljeća u znaku su turbnog socijalnog i moralnog stanja bošnjačkog naroda. Početak tridesetih godina bošnjački društveni život karakterišu sporost, zaostalost i nesistematičnost uz dva nezaobilazna teška problema: svjetovna naobrazba i žensko pitanje. Negativni utjecaji modernizma također su očiti: kafane i kockarnice, šund romani i besposličarenje postaju neizostavni dekor bošnjačkih gradova i sela. Nepismenost i neukost naročito seljačkog stanovništva bio je poseban problem. Kao vjernu ilustraciju, pozivajući se na vjerodostojne izvore, autor navodi podatak da je u ranim dvadesetim svaki deseti bošnjak bio pismen dok je u drugoj polovini tridesetih godina prošlog vijeka tek na svakih 85 kvadratnih kilometara dolazila po jedna škola. U isto vrijeme u Sloveniji škola se nalazila na svakih 19 km². Iako je u Kraljevini Jugoslaviji jevreja bilo svega 0,49% jevreji su imali skoro tri puta više studenata od muslimana.

Posebno treba istaći autorov oprezan, odmjeren i selektivan pristup čitanju i razumijevanju određenih historijskih izvora i podataka. Kada primjerice autor analizira izjave i stavove čelnih ljudi buduće jugoslovenske države u Cannesu 1917. godine tom prilikom spominje izvještaj znamenitog kipara Meštrovića o Stojanu Protiću koji navodno nije imao sluha za suptilnosti društvenog razvoja i kulturne emancipacije Bošnjaka. Protićeva jezovita izjava navodno javno izrečena na tom skupu glasi: "Kada pređe naša vojska Drinu, dat će Turcima 24 sata, pa makar i 48 vremena, da se vrate na pradedovsku vjeru, a što ne bi htjelo, to posjeći, kao što smo u svoje vrijeme uradili u Srbiji." Analizom krfskih pregovora iz 1917. godine autor osvjetljava duboki nesklad između Meštrovićevih kazivanja o Protiću i Protićevih stavova u raspravama o vjerskim pravima u budućoj državi. U pogledu ustava, kao i u pogledu agrarne reforme, postojale su dodirne tačke u stavovima prokazao Stojana Protića i prvaka J MO kojoj su autonomija BiH i zaštita prava zemljoposjednika bili prioritetni politički ciljevi.

Sa jednakim kritičkim sluhom autor razmatra i neke odredbe zakona o islamskoj

vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije iz 1931. Autor ne pristaje da se zadovolji zvaničnim obrazloženjem da je *štednja* bio jedini pravi razlog za ukidanje muftijstava, ustanova koje su imale značajnu ulogu u profiliranju vjerskih, kulturnih i društvenih prilika jugoslovenskih muslimana. Nije isključeno, smatra autor, da su dotičnom mjerom bošnjački političari težili lišiti se potencijalne opozicije-zvaničnika na čiji izbor nisu mogli posebno uticati.

Autor je u metodološkom smislu navode nja i komentaranja pojedinih događaja, uredbi i odluka slijedio općeprihvaćeni naučni princip da istoriju, bar u naučnim djelima; ne treba vrednovati nego objašnjavati. U uvodu knjige autor je također istakao kako je istraživanje teme bilo delikatan i zbog toga što se ono nije moglo bazirati ni na jednoj polaznoj naučnoj studiji.

Vjerujem da će autoru knjige biti dovoljna satisfakcija činjenica da monografija *Islamska zajednica u Bosni I hercegovini u vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918-1941)* već sada predstavlja nezaobilazno i referentno djelo budućim istraživačima naše vjerske, nacionalne i kulturne istorije između dva svjetska rata.

Sadašnjim strukturama Islamske zajednice ova knjiga je mnogo više od jedne cjelovite naučne studije i kompendijuma vrijednih podataka. Ona je jednovremeno i putokaz za djelovanje u složenim nacionalnim i političkim labirintima naše sadašnjosti. Zanimarivanje tih putokaza sa sobom nosi opravdane strahove i opasnosti. Kako se, uostalom o tome svojevremeno lapidarno izrazio američki filozof Santajana: *Čovjek koji ne poznaje prošlost osuđen je da je ponovo proživi.*

Meho ŠLJIVO

ČOVJEK JE TAJNA

Mustafa Širbić, "Čovjek je tajna", CD

Novi cd Mustafe Širbića, "Čovjek je tajna", donosi nam prepoznatljivu Širbićevu interpretaciju poezije i poznatu toplinu glasa, koja nas lišava samoohrabrujućeg ubjeđenja da umijeće recitiranja nije isključivo talenat, nešto što dragi Bog daje. Inače, recital je vještina kojoj se u našoj kulturi ne posvećuje dovoljno pažnje, kao što se ne posvećuje ni kulturi govora, lijepom izražaju itd. Recitovanje, koje je moguće dodatno diferencirati - od tehnika usmenog kazivanja do načina proklamovanja, jeste medij u kojem se poezija realizira u dramskom izrazu, i nije čudo što je Hegel dramski izražaj smatrao

vrhunskom umjetnošću, jer u njemu dolazi to sretne sinteze sadržaja i forme. Naša kultura više voli nazalne forme, kao što su pjevanje, zapjevanje, "učenje".

Ali kada govorimo o ekspresiji vjerskih emocija, možemo sa sigurnošću reći kako je recital autentično vjerski modus kazivanja. Sveti tekst se ne pjeva, nego recituje. Još od Davudovog Zebura, recitovanje lijepim glasom se promovira ne samo kao karakteristični model u kojem se slavi Bog, već kao sam oblik pobožnosti. Muhammed a.s. kaže kako je on nasljednik Davuda a.s. u lijepom recitovanju.

U djelu "Život poslije smrti" Gazali piše kako će na Sudnjem danu Allah dž.š. pozivati redom poslanike da uče iz svojih knjiga, a vjernicima će se činiti kao da prvi put čuju Božije riječi - tako će biti lijepo to recitovanje. Naposljetku će Muhammed a.s. učiti Kur'an a stanovnici zemlje i neba će reći: "Nikad ništa ljepše nismo čuli." U nekim sufijskim predajama se kaže kako će na kraju sam Allah učiti svoj Kur'an. Zamislimo udivljenje i tišinu onih sretnika koji budu slušali Tvorca dok bude učio svoj Kur'an.

Možda ova sufijska kaza može biti motiv za pitanje: šta znači imati lijep glas, i u recitiranju i u pjevanju? To je glas koji ne iritira, koji ne manipulira. Sa svoja tri prošla albuma "Imranova porodica", "Ljubav moje majke" i "Putnici na svoju odgovornost" Mustafa Širbić je glasom koji ne iritira i interpretacijom koja nema namjeru manipulirati, popularizirao poeziju, kako naših bošnjačkih pjesnika tako i vlastitu, pokazavši da poezija ne pripada samo nekom biranom sloju ljudi, već isto tako može biti omasovljena ili, tačnije, demokratizirana. Da li demokratizacija znači i trivijalizaciju, to će vrijeme pokazati. Neki smatraju da je ovakav pokušaj neminovan, ukoliko želimo da poezija i književnost uopće pretraju. Ljudi ne nalaze vremena da čitaju, a ako hoće "nešto pamateno da čuju" onda kupuju auditivne formate knjiga i slušaju ih na poslu ili u autu. Ipak, knjiga je nezamjenjiva, ne samo

zato što je ona tradicionalni materijalni fundament u kojem se kristalizira duh, već i zbog harmonije čula koja bivaju aktivirana u procesu čitanja: naime, čitanje je jednako optički, taktilni, ali i auditivni fenomen, jer možemo šaputati sami sebi. U svim drugim varijantama reducirani smo na jedno čulo - u slučaju snimljenih materijala, na čulo sluha.

Na žalost, na ovom albumu Širbić se odlučio za neprirodan muzički miks, kombinirajući vrhunska ostvarenja muslimanske *world music* scene (Anouar Brahem, Hüsnü Senlendirici, Malouma) sa sladunjavima melodijama lokalnih gitara.

Ovakvim postupkom, Širbić je evidentno učinio ustupak tržištu, prilagodivši se onome, ne šta on voli, već onome šta ljudi vole čuti. Stoga, "Čovjek je tajna" pripada pop-kulturi, ali ne ovoj našoj bošnjačko-vjerskoj pop-kulturi. Iako Širbić pokazuje tendenciju da koketira s tom kulturom. Kojom kulturom, da budemo precizniji? Kako bismo objasnili na šta mislimo, pozvat ćemo se na starog dobrog Fridricha Nietzschea koji u "Rođenju tragedije iz duha muzike" konstatuje kako postoje samo dva tipa kulture: autentične i dekorativne kulture. Svaka kultura, kaže Nietzsche, sastoji se iz suštine i forme. Jedna kultura je autentična ako prebiva na sintezi suštine i forme. Ali, kada forma postane svrha sama sebi, onda ta kultura degenerira u dekorativnu kulturu. Šta znači, da stvari u potpunosti pojednostavimo, riječ dekoracija?

Dekoracija je nešto što je blistavo, lijepo, sjajno, ali što nema suštinsku vrijednost. Na primjer, dekorativno cvijeće lijepo izgleda, ali to nije pravo cvijeće, ne miriše, kruto je, nema savitljivu nježnost pravog cvijeća itd. Evolucijom pojmova dolazimo do kiča, šunda.

Analizirajmo sada naše koncerte ilahija i kasida, i cijelu jednu kulturu koja se formira oko tih koncerata. Kad gleda ove koncerte, čovjek bi rekao: kako smo mi moćna kultura! Ali, kada zagrebetete... Prvo, skoro da nemamo autentičnu melodiju - sve su to plagijati turskih, arapskih ili iranskih napjeva. Drugo, ne možemo se okupiti ni oko jednog suštinskog projekta (kao što su ekološke akcije). Samo nas koncerti mogu okupiti. I tako dalje.

Jacques Attali u neprevaziđenoj "Buci" kaže kako svijet ne treba gledati da bi se on spoznao, nego ga slušati. Našu kulturu možemo prilično pouzdano locirati na nekom kulturnom koordinatnom sistemom samim aktom slušanja. Nažalost, muslimani imaju nevjerovatno raskošnu muzičku tradiciju, u šta nas može uvjeriti

i sjajana "Oksfordska povijest muzike" autora Geralda Abrahama. Lokalna muzička scena obilježena je, dakle, dvostrukom disproporcijom: visoki muzički dometi muslimanskih naroda i naš lokalni kič, te permisivne fikšske rasprave o statusu muzike i faktično muzičko obilje muslimanskih naroda. (I nije u pitanju samo neka narodna muzika, nego upravo vjerska muzika. Dovoljno je da uzmemo u obzir još uvijek živu muzičku tradiciju muslimanske Španije, pa da konstatujemo ovo bogatstvo.)

Kamo sreće da se Širbić odvažio i artikulirao tako raskošnu muslimansku *world music* scenu. Time bi pokazao kako muslimani širom svijeta imaju bogate muzičke tradicije, koje su lišene kiča, sladunjavosti, forsiranih pobožnosti.

Što se tiče poezije Mustafe Širbića, bilo bi zgodno evocirati riječi Mirka Kovača koji kaže da treba čitati olovkom a pisati gumicom. U istoimenoj zbirci Širbić je premalo koristio gumicu. Struktura pjesama, širina stihova, višak riječi i slika svjedoče o jednoj brzopletosti. A poezija je takav žanr u kojem se traži beskrajna strpljivost; gdje su brisanje i bacanje u kantu za smeće konstitutivni akti pisanja. "Potrebno je mnogo očajanja, razočarenja i tuge da se napiše nekoliko dobrih pjesama. Nije to za svakog, bilo da ih piše ili čak da ih čita." (C. Bukowski)

Širbićeva poezija ima snažno prisustvo didaktike, univerzalnih iskaza o ljudskom položaju u svemiru, mudrovanja, savjetovanja, nečega što prava poezija ne smije imati. Dosta stihova u ovoj zbirci ima imperativnu formu. Postoje mediji u kojima naređivanje, savjetovanje i objašnjavanje mogu funkcionirati, kao što su predavanje ili hutba - ali ne i poezija! To je uvijek problem s pobožnom poezijom i pobožnim pjesnicima. Kod njih se i u poeziji mora vidjeti dobrota, a ono što ih dodatno limitira jeste strah da se stihovima ne ogriješe o nekoga.

Poeziju, kao i život, čine male stvari, i što je pjesnik pošteniji to je veći. Prednost ove zbirke jeste značajno reduciranje patriotskog elementa. Borges kaže kako nikad nije mogao da uživa u Lorki jer je on profesionalni Andaluzanin. Mustafa ne pokazuje ogromnu želju, kao što se na prvo čitanje/slušanje čini, da bude profesionalni Bošnjak. Pred pjesnikom Mustafom Širbićem je još dug put. Kada su pitali Charlesa Bukowskog da li poznaje recept da se postane pjesnik, on je rekao: "Da, znam. Da ostarite."

Samedin KADIĆ